

De Snekensvijver

J. CUYPERS
Conservator

Mensen, waar is die goeie oude tijd, met zijn weelderige zomers en tientallen gouden Wielewalen snoepend aan de trossen wijnrode kersen; herfstmaanden met honderden Kepen en Vinken bij de bruinglanzende nootjes in de beukendreven, terwijl « pieuwende » leeuweriken zuidwaarts trekken, laag over de kale zwartgeploegde velden en onder de boomgaarden de oogst van blozende appels en geelgroene peren in de bolgeladen fruitmanden, een tweede toemaatsnede in de weilanden en graanschuren hoog opgestapeld vol. Waar zijn die wintermaanden van toen, met hun hopen koren- en haverkaf achter op de boerenerven, waarin tientallen Geelgorzen ijverig naar verloren graan en zaadjes zochten, terwijl hoog in 't gebinte op zijn balk in de nok van de schuur de Kerkuil van uit zijn wit sluiergezicht onbeweeglijk doorheen de smalle oogspleetjes naar beneden loerde, waar boer en buren op de rhythmische kleppermuziek der vlegels, gans de winter lang, de zware schoven opengespreid leegdorsten op de bikkelharde lemen vloer... en de zeemzoete lente kwam steeds terug zoals verwacht, met haar rose-witte bloesems en zingende vogels t'allen kante in de tuinen, houtwallen, bosjes, met daarboven hoog over de velden en weiden in de zachtblauwe lucht jubelende leeuweriken.

Waar is die goeie oude tijd! Met die van nu niet meer te vergelijken, zo mopperen wij... de ouderen, al zeggen ons de weerkundigen, met een geleerde vinger wijzend op hun statistieken, dat het nooit anders geweest is, niet slechter of beter dan nu.

Goed en wel, maar 't was voor ons gemakkelijk de weergoden gunstig te stemmen.

In ons toen nog landelijk Kempisch dorpje deden we dat op Sint-Marcusdag en de drie kruisdagen. Al wie veld of hof in bewind had, zelfs renteniers en oude kwezels schaffelden mee de dorpsstraat door en de velden langs, knijpend op de beiers van hun paternoster. Achteraan de zangers van 't doksaal zingend en smekend met overtuiging: Exaudi nos Domine... Libera nos Domine... A peste fame et bello... A flagello terraemotus... maar vooral en met nadruk beklemtoond: « Ut fructus terrae dare et conservare digneris, te rogamus audi nos!!! »

En 't hielp, al moest er soms wel eens een reeks extra boetprocessiedagen bovenop. De langverwachte regen,

hij viel uiteindelijk toch wanneer we die broodnodig hadden en de zoekgeraakte zon, ook zij was er nog... en alles werd weer goed. Gratias! 't Is allemaal vijftig tot zestig jaar geleden.

Na die verschrikkelijk hete zomer van 1976 en die kilrotte nattigheid van de eerste halfjaren '77, '78 en '79 begin ik meer dan ooit aan die langvervlogen schone jaren van toen telkens weer te denken.

Ik weet het, ellende vergeet men vlug, aan mooie herinneringen blijven we ons optrekken. Drie is evenwel genoeg. Mocht 1980 ons een vierde koud-natte lente te werken geven, dan wordt het voor het welzijn van de vogels in de Kempen de hoogste tijd dat we in de litanie van alle heiligen, die we dan, noodgedwongen als ultimste redmiddel tijdens de eerste helft van een rondleiding doorheen onze reservaten, met z'n allen in processieslenter zullen zingen, een aanroeping toevoegen: « Ut omnes aves terrae conservare digneris, te rogamus audi nos »... en dan maar hopen dat we verhoord worden.

Van onze vrienden die langs de kust, de grote rivieren met hun poldergebieden in de buurt, hun vogelwaarnemingen overvloedig toebedeeld kregen, hebben we fantastische verhalen gehoord over aantallen en verscheidenheid. Zij zaten in die bittere kou lekker op de eerste rij. Wat hebben die zich aan hun enthousiasme opgewarmd en verrijkt tijdens een paar maanden winterobservatie.

Hier in onze Kempen, op de laatste rij, ingesneeuwd en vastgevroren, hebben we ons tijdens de zeldzame gelegenheden dat we ons een tocht konden veroorloven, met wat kruimeltjes moeten tevreden stellen.

In onze bossen was het stil, onze velden lagen er verlaten bij, onze vennen en moerassen eenzaam en doods.

De Snekensvijver was één triestige verlatenheid.

Op de sneeuw het spoor van Reintje de Vos, enkele konijnenprenten, pootindrukken van een zeldzame Kraai, een Ekster, een Bosmuis en een Eekhoortje.

In het hardste van die winterdagen, over doodsgevaarlijk spiegelgladde wegen, kwam een natuur- en vogelvriend uit Borgerhout, zijn wagentje zwaar geladen met brood en granen en een hart bomvol medelijden naar de Snekensvijver voor onze vogels en dieren in nood.

De Reeën hebben het mekaar voortverteld. Elke nacht zijn ze van uit de bossen in de omgeving met vijf, zes tegelijk, het welgekomen graan en brood gretig komen opscharrelen. Kool-, en Zwarte mezen, weer direct in goeie doen, een paar gulzige Zwarte kraaien, nu en dan een Ekster en een Gaai, hebben drie weken lang al dat lekkers netjes opgeruimd.

Het was al maart. De hongerwinter was voorbij. We konden herademmen. Het regende nog wel die eerste zondag, maar de dooi was ingetreden. De laatste ijsschollen lagen op het hoogopstuwend water weg te smelten.

Het Heggemusje in de bronzen Gagel zong blij zijn spetterend stotterend wijsje. Met de lentekoorts op 't lijf, maakten een 35 Wintertalingen er een opgewekt gezellig onderonsje van. Zes Wilde eenden, van op een ijsplaat nog wat schuchter, hadden wel een oog voor die wispelturige neefjes, maar het kopje wat schuin, volgden ze met het andere, een beetje wantrouwend misschien, een diep-donker geklede Buizerd, die zonder haast, zo nu en dan eens « pieëwend », zich boven en tussen de boomkruinen laveide van het versteven donkergroene dennenmassief in de achtergrond.

Het was 4 maart. De D-dag. En inderdaad, de eerste acht Kokmeeuwen, de voorwacht, ze kwamen ons luid de aankomst melden van al de andere die in de eerstvolgende dagen hun vertrouwde broedplaats weer zullen komen in bezit nemen.

En inderdaad, iedere dag rukken ze aan in versterkte gelederen naar hun Snepkensvijver. Ze waren al met een duizendtal, maar ze bleven in het mistgrijzige van de nevels op hoger dan 100 meter verspreid rondtoeren. Het bleef nog te koud, te grauw... en opnieuw lag op 6 maart de Snepkensvijver in de greep van rijp en ijs. Na een kwartiertje dan, sloten ze zich in dichte groepen aaneen en stevenden uit het zicht, zuidwaarts, naar de grote vuilnisbelt te Olen. Ditzelfde komen en gaan herhaalde zich vijf-tot zesmaal per dag, tot eindelijk op 10 maart, met zonnig-mooi weder en een frisse ZW-wind, ze met een tweeduizend, bijna alle adulte vogels, bakkeleidend op het water neerkwamen en zich definitief op hun broedplaatsen installeerden.

De Kokmeeuwen waren terug. Er was weer volop Larusmuziek en bruisend wit leven op ons reservaat. Het echte Snepkensvijverbroedseizoen 1979 was losgebroken.

Vóór de invasie van 15 maart met ruim 7000 meeuwen hadden Wilde eenden, Wintertalingen, Meerkoeten en Waterhoentjes de open waterplas nog voor zich alleen. Van nu af trekken zich op de kleinere open plasjes van een rustiger achtergrond in de begroeiing terug. Alleen de stoïcijnse roetkleurige Meerkoeten blijven bazig onverschillig voor alle kabaal standhouden, duikend naar voedsel in het open water midden een wemelige kokmeeuwenmassa. Een dertigtal forse Zilvermeeuwen, meestal nog juveniele vogels, meegekomen van de vuilnisbelt op 3 km zuidwaarts van hier, liggen er onbeweeglijk rustig bij, drinken wat, sommige poetsen hun veren

wat op en vertrekken blaffend van zodra ze weer honger krijgen.

De laatste dagen van maart is het eerste paar Wulpen toegekomen. Drie Grutto's en een Watersnip peuteren in een klein watervrij slijkplaatje voedselzoekend, Tafeleenden en Kuifeendjes dobberen en duiken tussen de meeuwen in de grote plas.

Op 31 maart, roerloos, de rode snavel pal in de lichte bries, staat een Scholekster op een dode kluit, die eventjes boven water uitsteekt. Onbeweeglijk stond ze er om half tien en om drie uur in de namiddag stond ze er nog. Wat die zwart-witte habijt draagster aan 't overwegen was blijft mij een raadsel, ofwel helemaal niets... ofwel... maar ik ben naar huis vertrokken. Op 3 april stonden ze er met drie, weer in diezelfde houding, niet dicht bij elkaar, als tentoongestelden, een hele dag lang. Vanaf 4 tot 11 april waren ze nog getwee. Duidelijk een paar. Hun afwezigheid beperkte zich tot een paar maal een korte voedseltocht naar de weilanden in de vallei van de Kleine Neet. De rest van de dag « stonden » ze aan de buitenrand van de kokmeeuwendrukke. Zou er dan toch wat van terecht komen? Onze broze verwachtingen op een nieuw en eerste broedgeval hebben ze jammer genoeg niet ingelost.

Alles nuchter bekeken is de Snepkensvijver een niet zo aantrekkelijk broedbiotoop voor de Scholekster.

Op 14 april hadden we niet zozeer bijna geen oog voor vier paartjes Tafeleend, het woerdje Slobeend, de Wulpen of de Tureluurtjes, maar wel boeide ons de vroege aankomst en het weerzien van twee Zwarte sterntjes, die behendig boven het water zich tussen de Kokmeeuwen sierlijk heen en weer slingerden en dan vooral het paartje Witoogeendjes in prachtkleed, die rustig liggend, midden op de plas, genietend van de zon, er bij lagen alsof ze zich hier best thuisvoelden. We hoopten weeral... een dag slechts. De Zwartkopmeeuw van 21 april kwam maar even uitrusten. Na een kort oponthoud vertrok ook zij naar een andere bestemming.

In de tweede helft van mei durven we ons al wagen aan eerste evaluatie van het broedseizoen. Het kondigt zich katastrofaal aan. Bijna vijf maanden lang een ijzige lucht, met sneeuw, regen, mist zonder genade. Geen insectenleven op het water, in de grond of aan de bomen. Vele van de pas uitgevlogen Pimpel- en Zwarte mezen, verregend en uitgehongerd, werden de gemakkelijke prooi voor hongerige Eksters en Gaaien.

De jonge eendjes, uitgeput bij het tevergeefs naar voedsel zoeken, de donzige lijfjes verkleumd, dreven levenloos op het water. De meeuwen hebben hun kleine kadavertjes opgeruimd. Niet alleen de Zwarte kraaien kwamen eieren van Kokmeeuwen stelen. Op hun beurt hebben zelfs sommige Kokmeeuwen, slurpend en slikkend, eieren en pulli van hun burens geroofd.

We stonden er verslagen en machteloos bij. 't Zal toch eens beter worden. Exaudi nos Domine!

En inderdaad, er kwam gelukkig een straaltje blijmoedigheid. De twee paar Wulpen alarmeerden hun jongen boven hun vertrouwde broedplaats in de rustige Oosthoek, waar ter hunner intentie, de jongeren van « Natuur 2000 » in het vorige najaar zich volhardend taai en moedig de blaren op handen en vingers hadden gewerkt om er de explosieve gagelgroei uit te schakelen. Dank u, jongens en meisjes van deze Vlaamse Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubehoud, uw inspanningen zijn niet tevergeefs geweest.

Stilaan kwamen de weersomstandigheden in de goede plooi. Een eerstejaars Dwergmeeuw (13 mei) was op bezoek. In de namiddag van 15 mei, bij een lekker zonnig weertje, gooiden doortekkende Zwarte stern en zich over de Snepkensvijver neer. Ze vielen zo meteen, onopgemerkt, uit de blauwe lucht. We noteerden er 2 te 13 uur, 4 te 14 uur, 17 te 16 uur en te 17 uur was hun aantal tot 22 stuks aangegroeid. Alle waren ze in prachtkleed. Eén bevalligheid en gratie... en dan op 17 mei, drie bekoorlijk mooie Geoorde futen, gezellig bij mekaar op 't open water.

De Dwergmeeuw is niet lang gebleven. Ook de Zwarte sterntjes trokken verder door naar meer noordelijk gelegen broedplaatsen. In het dolle geroezemoes van de Kokmeeuwen voelen deze zachtardigen zich niet thuis. Twee van de drie Geoorde futen vonden het hier wél naar hun zin en hebben zich een voorkeurplaatsje, vooraan bij het gagelveld langs de Westhoek uitgekozen. Naar het einde van mei toe, kunnen we uit hun gedragingen al afleiden, dat ze daar ergens tot broeden zijn overgegaan. Meestal was dan een vogel alleen. Zo nu en dan komt de andere partner uit de Gagel op het water te voorschijn. Ze blijven in elkaars gezelschap een tijdje voedselduiken, zich poetsen, tot een van beiden weer verdwijnt langs dezelfde plaats van waar hij of zij gekomen was. Mannetje en wijfje lijken zo sterk op mekaar dat onmogelijk kan worden uitgemaakt wie van de twee afgelost wordt of wie van hen de meeste broeduren presteert.

Zou het ditmaal dan toch lukken? Het is al zo lang geleden! Het risico een nest met legsel te vinden, hebben we, zoals het hoort, angstvallig vermeden.

Vogelliefhebbers kunnen immers een spreekwoordelijk geduld opbrengen. Drie weken zijn zo vlug voorbij.

In afwachting zien we intussen de jonge meeuwen al flink uit de kluiten groeien, weten we enkele Wintertalingen broeden in de dopheide, zien we de Wulpen scheldend stoten op een Zwarte kraai. Ze weten hun jongen goed verborgen in het weelderig bloeiend wit-zijden Veenpluis. Hun eieren hebben ze destijds erg moedig verdedigd. Nu ze jongen hebben wensen ze die zeker niet zo maar passief aan de vraatlust van die zwaargesnavelde zwartrokken over te laten.

En de wachttijd vordert. De laatste week van mei zit er bijna op. Van de 8 wijfjes Wilde eend is er een dat 4 kleine donsjongen begeleidt. De 3 paartjes Dodaars moge het eerstdaags beter gaan. Het woordje Slobeend en

twee woordjes Tafeleend wachten zo te zien op een blijde gebeurtenis.

Vier Buizerds kringen speels hoog tot tegen de witte wolkenvlaggen in de blauwe lucht. In een oude vliegden, de lange oorpluimen rechttop, de oranje ogen groot open op ons gericht, staart de Ransuil ons als verwonderd na. Dag jongen! Op zijn tak, roerloos tegen de stam aangedrukt, liet hij ons verder gaan. Tegen de rand van het water wandelt een Oeverloper over een strookje slijk en vindt daar wat kleinigheidjes. Bijna dagelijks nog pleisteren enkele Zwarte stern en, maar ze trekken toch weer verder. De jongen van de Grote bonte specht sissen weer in de nestholte van die kleine eik, 70 cm boven de begane grond, daar in de ZW-hoek bij het stuwke.

Eindelijk? Een Geoorde fuut maakt zwemmend en duikend grote verplaatsingen in een zenuwachtige jacht op voedsel. Meer onder dan boven water. Twee seconden boven, gemiddeld 15 seconden onder. Eén duikbeurt duurde 22 seconden.

Voor de laatste maal zagen we hem op 1 juni. Daarna niets meer. Wat een desillusie weeral. Dan rijst een berg vragen zonder passend antwoord. Het water en de slijkbodem is voedselrijk genoeg en de Geoorde leeft zelfs graag bij een kokmeeuwenkolonie. Ik pleit voor de meeuwen « onschuldig ». Zo er een nest met eieren is geweest, lag het ergens toch goed weggeborgen in het dichte gagelgewas. Daar komen de meeuwen niet bij. Zij gaan m.i. vrij uit. Van alle andere hypothesen blijft er bij mij één bovendrijven. De Meerkoeten zullen het wel verkorven hebben. In het nestgebied van de Geoorde lagen drie tot vier paartjes Meerkoeten voortdurend met elkaar overhoop bij de verdediging van elk hun eigen territorium. We weten hoe onbarmhartig, zelfs moorddadig ze tegen onschuldige jonge eenden, talingen, zelfs jongen van eigen soortgenoten kunnen te keer gaan. Ik beschuldig deze vlegels (hopelijk voor hen ten onrechte) van brutaal terrorisme dat niet vreemd zal geweest zijn aan het teloor gaan van een van onze meest hoopvolle verwachtingen die we gedurende het broedseizoen 1979 in de Snepkensvijver gekoesterd hebben. Moeten we soms zelfs niet die zwarte lijn doortrekken over het broedresultaat van de drie paar Dodaarsjes en voor de twee paar Tafeleenden in dit zelfde beschuttend gagelgebied. Een paartje heeft van de eerste broedbeurt slechts twee jongen kunnen grootbrengen. Een wijfje Tafeleend heeft slechts een van haar jongen tot een volwassen vogel zien uitgroeien.

Treurig resultaat met onze Tafeleenden, Dodaarsjes en Geoorde fuut... en ge ziet dan daar voor U op het water en overal tuissen de ruigte nog steeds maar talrijker die witte blessen blekkeren op de snavels van die oude rotten, die hun jongen groot en klein bewaken en verzorgen, terwijl ze herhaaldelijk, een bultrug opzettend, de vleugels opgericht, de snavel dreigend vooruit, losstormen op te na komende soortgenoten... dan staan we daar wel weer naar dat familiale gedoe met enige sympathieke belangstelling te kijken. Toch bekruipt ons dan het

kregelig gevoel dat de wintermaanden 1978/1979 hen nog te genadig zijn geweest.

Van zodra er wat tegen gaat, zijn zwartgalligheid en nuk-kige wrevel geen beste raadgevers. Een stille wenk : vogelliefhebbers moeten optimist zijn en blijven. Dat er-vaarden we ook nu weer voor de zoveelste maal rond einde juli.

Vooreerst al terugkomend op onze drie paar Dodaarsjes in het gagelveld. Ze zijn er moedig aan een tweede broedsel begonnen, met als resultaat, respectievelijk 1, 2 en 3 jongen, die stilletjes onder de zorgzame hoede van hun oudjes tot flinke baasjes volgroeiden. Onderling hebben zo nu en dan de volwassen vogels wel eens kwajongensachtig geruzied, maar er werden geen brokken gemaakt.

Een van onze Geoorde futen, al in overgangskleed, de gouden oorversierselen afgelegd tot volgend jaar bij de «hochzeitsfeier»-dagen, is nog een drietal weken met zomervacantie geweest.

De Zwarte mezen hebben de gele wimpel 1979 meegekregen. In de nestkastjes telden we acht paartjes, terwijl er andere jaren twee, drie en uitzonderlijk eens vier paartjes zich kwamen vestigen. En of ze 't goed deden!

De eerste broedsels, alle met 9 tot 11 eieren, slaagden zonder uitzondering. Geen enkel schierei, geen enkel dood jong.

Bij zes van hen was in hetzelfde nestkastje, daags na het uitvliegen van de jongen, het oude nestmateriaal terug opgefrist en als nieuw bijgewerkt. 's Anderendaags was het eerste ei van het tweede broedsel weeral afgelegd. Alle zes de legsels, met 8 tot 11 eieren. Weer geen enkel schierei. Ook alle jongen kwamen voorspoedig groot. Voor de recordhoudster werd het geen prettig einde. In de NO-hoek was een Zwarte mees, in haarzelfde nestkastje met haar derde serie jongen halfweg. Ze had er al twee maal elf in grootgebracht. Het derde broedsel telde er negen. Stel U voor, een paartje zou 31 jongen kunnen grootbrengen binnen de drie maanden. Jammer genoeg, op 30 juli was het nestkastje van de boom gevallen. De nagel waaraan het ophing was in de loop der jaren in de stam gegroeid en daar lag het nu, met de negen jongen koud en verhongerd er in en er naast. Ze waren 8 dagen oud. Vier van hen waren al dood. De andere vijf bijna. Enkele minuten heb ik deze 5 verkleumde wezentjes in mijn handen opgeborgen. Die opwarming gaf blijkbaar gunstig resultaat. Ze kikkerden enigermate op. Onder-tussen kwamen de twee oudjes, alarmerend, als om hulp smekend, met nog voedsel in de snavel, tot op een paar meter afstand, in de takken van de nestboom, toekijken. Geen ogenblik verliezen nu. Nestkast terug stevig aan de boom, nestmateriaal wat schikken, de jongen er in en de verdere verzorging met voeden en verwarmen aan de goede zorgen van de oudjes overlaten. Na eerst wat schroomvallige aarzeling bij die weer nieuwe toestand, heeft het ouderlijk instinct het toch gehaald.... maar de volgende morgen zat al een blauwe bromvlieg in het vlieggaat en lagen alle vijf de jongen dood.

Wat jammer. Hun teer gestel, te verzwakt door honger, maar meer nog door de geleden koude heeft het niet gehaald. Ik heb ze alle negen bij de nestboom onder een laagje bosstrooisel begraven.

Aanvang augustus, na een erg mager broedseizoen dat nu uitdooft, met hooguit 4.000 nesten, die naar schatting elk gemiddeld zo wat 1 jong groot brachten, vertoefden nog iets meer dan 300 kokmeeuwen, meestal juveniele vogels, op de Snekensvijver.

Op het parkeerplaatsje vanuit die deftige rode bosmierenburcht, U kent ze wel, vertrekken in slierten honderden en nog eens honderden mieren in bruidsvlucht, de zon tegemoet.

Van zodra de meeuwen hen boven de boomkruinen in zicht krijgen reppen ze zich en snappen behendig de bruiddegoms en de bruidjes naar binnen, misschien wel tot de laatste toe.

Het was verzamelen geblazen. Van alle kanten uit de omgeving kwamen groepen van tientallen Kokmeeuwen de Snekensvijver binnengezeild. Midden die wemelende wirwar van minstens 500 mierenvangende Kokmeeuwen kwamen twee Boomvalkjes ook een pootje toesteken. We hadden ze 't allemaal druk. Zo te zien zijn mieren leukere kost.

Over de waarnemingen van onze vogels op de Snekensvijver gedurende de drie dagen om half Augustus (14, 15 en 16) zou ik nog met enkele bladzijden deze bijdrage kunnen aanvullen. Mij beperkend tot het hiernavolgend lijstje van twintig, opgeraapt uit mijn dagboek, laat ik er u zelf over oordelen of de Snekensvijver (sommigen durven dat nog beweren) slechts maar een armoedige en banale broedplaats is van milieuverpesting en elendig schreeuwende vulgaire Kokmeeuwen.

Soort en aantal op een van de drie dagen :

Kokmeeuw : 250	Tafeleend : 2
Witgatje : 1	Oeverloper : 5
Kievit : 645	Slobeend : 8
Bosruiter : 1	Waterhoen : 40
Wilde eend : 90	Dodaars : 6
Kemphaan : 5	Meerkoet : 30
Wintertaling : 25	Watersnip : 15
Tureluur : 6	Wespendief : 1
Zomertaling : 2	Grutto : 2
Kleine plevier : 1	Torenvalk : 1

Nog een lange reeks met al die andere, van de Blauwe reiger naar de Ransuil en van de Gierzwaluw tot de Ringmus zouden hier hun plaats moeten vinden. Het moge al voldoende zijn. Beste vrienden, zie ze in uw verbeelding over het water glijden, volg hen in hun staan en rennen over de slijkbanken en zoek hen in uw kijkers en geniet van de juwelen die ons Snekensvijverreservaat sieren.

Het jaar 1979 trok snel aan ons voorbij. Soms zaten we in stof en as, opgescheept met een boel ellende, soms kon de vreugde niet op, omdat een vogelweelde er als levende bloesem bloeide.

Tot volgend jaar misschien, toch maar liefst zonder processie.